

CAMUS: Albert Camus - Sziszüphosz mítosza

CAMUS: Albert Camus - Sziszüphosz mítosza

Francia regényíró, esszéista

1913. november 7-én született Algériában.

Algériai francia család gyermeke volt. Földmunkás édesapja elesett az első világháborúban, őt és testvérét spanyol származású édesanyjuk nevelte fel. Egyetemi tanulmányait tüdőbaja miatt nem fejezhette be. Gyógyulása után különböző munkákkal próbálkozott, hivatalnok, ügynök, újságíró, dramaturg is volt. Írói hírnevét a német megszállás alatt megjelent két mű szerezte meg, filozófiai esszéje: Sziszüphosz mítosza (1942) és a Közöny (1942) című regénye. Ekkor már Párizsban élt, részt vett az ellenállásban is. Sartre-ral eleinte jó barátságban voltak, antifaszizmusukon túl az egzisztencialista filozófia alapjainak elfogadása kötötte őket össze, bár Camus sohasem vallotta magát egzisztencialistának. 1952-ben világnézeti okok miatt, többek között a magyar forradalom és szabadságharc megítélése miatt is szakítottak. Camus mindvégig kiállt a magyar 56 mellett. 1957-ben Camus Nobel-díjat kapott.

1960. január 4-én autóbaleset áldozata lett.

Camus filozófiája erősen hatott kortársaira, bár önmagát sohasem tekintette filozófusnak. Filozófiai gondolatait szívesen fejezte ki mítoszokkal. Az első mítosz Sziszüphoszé; az élet abszurditását kívánja vele feltárni: a halál gondolatával élő, az életet értelmetlennek látó embert. Az elidegenülés ellen semmilyen orvosságot nem talál: ellenségesnek érez mindent, ami a közvetlenül adott világon túllép. Mindkettőt tagadva, csak a jelennek tulajdonít fontosságot.

A Közöny hősét is a jelenben élés különbözteti meg környezetétől. Cselekvését mindig a pillanatnyi helyzet határozza meg, elsősorban a biológiai benyomások. Minden más közönyös számára, s voltaképp környezete számára is. A különbség csak az, hogy a regény hőse, Meursault nem hazudik nem létező érzelmeket. Ezért kell meghalnia konvenció világát jelképező bírúk nem tűrik el, hogy nyíltan feltárt ürességével az ő gondosan titkolt ürességüket is leleplezze.

A közel egy időben keletkezett három mű a Közöny, a Sziszüphosz mítosza és a Caligula között nyilvánvaló a kapcsolat. Maga a szerző „a három abszurd” néven említi őket naplójegyzeteiben.

Az abszurd jelentése: össze nem illő, logikátlan. Az abszurd irodalom a világot észszerűtlennek, irracionálisnak mutatja. Az ember azonban az abszurd irodalom irracionális világában racionális lény, aki meg akarja érteni a világot, önmagát és a saját létezését. Az abszurd irodalom szerint az emberi lét és az emberi értelem ellentétes egymással. Ez az ellentét mutatkozik meg abban, hogy az ember vágyakozik az öröklétre, de az élete véges.

A könyvnyi terjedelmű esszé (Sziszüphosz mítosza) célkitűzése szerint nem abszurd filozófiát akar bemutatni, hanem csupán egy abszurd életérzést. „Egy szellemi betegség leírását”, méghozzá „a maga tiszta formájában”. A kiinduló tézis az, hogy „csak egyetlen igazán komoly filozófiai kérdés van: az öngyilkosság. Az egzisztencialista filozófia szerint az életet csak a halál felől lehet szemlélni. Bár Camus nem vallotta magát egzisztencialistának, művei mégis az irodalmi egzisztencializmus alapművei.

Ha meg tudjuk ítélni, hogy érdemes-e lélni az életet, akkor választ is adtunk a filozófia alapkérdésére.” S vajon „mitől abszurd az ember? Attól, hogy a kisujját sem mozdítja az örökkévalóságért.”

A mű három nagy fejezete az Abszurd gondolatmenet, Az abszurd ember, Az abszurd alkotás címet kapta.

A záró példázat a címadó Sziszüphosz mítosza.

A mítoszok az emberiség korai kultúrájában egyszerre jelentettek világmagyarázatot és erkölcsi útmutatót. A mítosz tulajdonképpen olyan megismerési mód, ami cselekvési mintát is ad. Ezek a történetek már az őskorban is léteztek. Az első fennmaradt mű a Kr. e. XVII. századból való. A mítoszok rendszerbe foglalták a világmindenséget, a közösséget, az egyént, az anyagi és a szellemi kultúrát.

Szólnak többek között a világ keletkezéséről. Ezek a teremtéstörténetek a világ keletkezését folyamatként mutatják be, melynek végén minden a helyére kerül. A rend létrehozásában fontos szerepet tölt be az ember. De vajon miként kerültünk e világba és mi a feladatunk benne? Az emberek a problémáikra választ kaphattak a mítoszokból. Magatartási mintákat olvashattak ki belőlük, melyek útmutatást adtak a hétköznaphoz. Ezeket az általános emberi léhelyzeteket nevezzük archetípusoknak, ősfarmáknak. Leggyakrabban a halál létével való szembesülés, az élet(=utazás), a bűn és a szerelem fogható fel archetipikus helyzetként.

Camus a filozófiai esszéjében újraértelmezi az ókori görög mítoszt. Sziszüphosz a görög mitológia egyik legösszetettebb alakja, akinek alakjához egymással is vitatkozó cselekvések és értékek tapadnak a hagyományban. Az ókori mitológiai király le akarta győzni a halált, de nem volt rá képes, hiszen az emberi élet véges. Le akarta győzni a halált, ami lehetetlen, mégis megkísérli, ehhez azonban meg kell szegni az istenek által előírt törvényt (a halottak eltemetésének kötelezettségét). Büntetése mégis az öröklét.

A görög hitrege szerint Sziszüphosz Korinthosz város alapítója és királya volt. A ravasz Sziszüphosz király nem félt sem az istenektől, sem a haláltól.

Korinthosz gazdag város volt, de a várának nem volt vize. Sziszüphosz azon gondolkodott, hogyan vegye rá az isteneket, hogy forrást ajándékozzanak neki. Egy szerencsés véletlen a segítségére sietett.

A sors, ami az emberek és az istenek felett egyaránt uralkodik, úgy akarta, hogy a folyamisten (Aszóposz) vitába keveredjék Zeusszal. Zeusz ugyanis elcsábította a folyamisten legkisebb és legszebb lányát. Zeusz titokban találkozott a lánnyal, ám Aszóposz tudomást szerzett a dolgról, és mindenhol kereste az istenek urát. Amikor Zeusz Korinthosban találkozott a kedvesével, Sziszüphosz elárulta a rejtekhelyét a folyamistennek, ám azzal a feltétellel, hogy forrást fakaszt a várában. Aszóposz teljesítette Sziszüphosz kívánságát, aki elárulta Zeusz rejtekhelyét. Zeusz védtelen volt, mert a pásztorórára nem vitte magával a fegyverét a villámokat, nem tudott mást csinálni, kősziklává változott. Ám később villámokat bocsátott a folyamisten testébe, így büntetve őt azért, mert szembeszegült az istenek urával. Majd haragja Sziszüphosz ellen fordult. Megparancsolta a Halálnak, hogy a királyt vigye le az árnyak birodalmába.

Ám a ravasz Sziszüphosz tudta, hogy Zeusz bosszúja utol fogja érni, ezért lesben állt, s amikor a Halál közeledett feléje, egy ajtó mögé bújt, majd hátulról leteperte, megkötözte és egy kamrába zárta.

Sziszüphosz így nem halt meg, de mások sem tudta meghalni. A Halál nem mehetett értük, mert megkötözve feküdt a várban. A fájdalmak és a betegségek éppúgy látogatták az embereket és az állatokat, mint régen, de nem volt, aki a szenvedéseiktől megváltotta volna őket. Az élőlények megöregedtek, megbetegedtek, szenvedtek, de senki nem tudta őket megszabadítani az élettől.

Zeusz elkomorodott és magához hívta árészt, a háború istenét.

- Sziszüphosz felborította a világ rendjét - mondta-, menj, és szabadítsd ki a Halált. Árész így is tett, és a Halál nyomban elragadta és az Alvilágba vitte Sziszüphoszt. Ám a király ismét kijátszotta az isteneket. Megkérte a feleségét, hogyha meghalna, ne temesse el, és ne mutasson be érte áldozatot. A görögök hite szerint ugyanis csak az lelhet nyugalmat a túlvilágon, akit tisztességgel eltemetnek. (LÁSD: Szophoklész Antigoné című darabját!!!) Perszeophoné, Hádész (=az Alvilág és a Halál istene) felesége megsajnálta a ravasz uralkodót, s megengedte neki, hogy hazatérjen, hogy a feleségét emlékeztesse elmulasztott kötelességére.

Ám Sziszüphosz boldogan sietett haza, megköszönte feleségének istenkáromló ettét, s nagy lakomát csapott az életbe való visszatérésének örömére.

Éppen pohárköszöntőt akart mondani, ám a bor már nem nedvesíthette meg az ajkát, mert a Halál elrántotta a szája elől a poharat, s másodszer is elvitte a Holtak birodalmába.

Most már nem volt menekvése, örök időkig itt kellett maradnia, nem tudta kijátszani a Halált többé.

Zeusz súlyos büntetést is kiszabott rá. Hatalmas márványsziklát kell felgörgetnie egy magas hegyre, és amikor már majdnem felér, már majdnem befejezi a rá kirótt munkát, a szikla megcsúszik és visszagördül a mélybe, a hegy lábához. És Sziszüphosznak újra meg újra el kell kezdenie a hiábavaló, értelmetlen munkát. Gyötrelmei, szenvedései soha nem érnek véget, bűnhődnie kell az idők végezetéig. Így kell neki örökkön örökké reménykedve, majd reménytelenül végezni a szörnyű nehéz végrehajthatatlan munkát.

Camus értelmezésében a fölösleges és reménytelen munkánál valóban nincsen szörnyűbb büntetés. Számára Sziszüphosz abszurd hős. Tudatos ember, mítosza ezért tragikus.

Camus művében Sziszüphosz megveti az isteneket, szereti az életet és gyűlöli a halált. A büntetése az, hogy értelmetlen munkát kell végeznie, így kell szembesülnie azzal, hogy a léte értelmetlen. Sziszüphosz azonban beletörődéssel fogadja a gyötrelmet, így a sorsa fölé képes kerekedni. A lázadása a sorsvállalás. Camus művének középpontjában az egyéni lázadás lehetősége áll.

Camus szerint nem azt tanuljuk meg Sziszüphosz sorsából, hogy minden emberi erőfeszítés reménytelen, hanem azt, hogy mit tehet az ember a végzete ellen.

Sziszüphosza büszkén vállalja a sorsát, mivel minden alkalommal, amikor leereszkedik a hegyről, hogy újra visszatérjen a szenvedéshez, végiggondolja a sorsát, amit így már tudatosan vállal. Ezért Camus szerint boldog is.

Végkövetkeztetésében a munka, amit Sziszüphosznak újra és újra el kell végezni, mégsem fölösleges és tragikus egészen: „Otthagynom Sziszüphoszt a hegy lábánál! Minden ember megtalálja a maga terhét. De Sziszüphosz a felsőbbrendű hűségre tanít, mely isteneket tagad és sziklákat emel. Ő is úgy ítéli, hogy minden jól van. A gazdátlanná vált világ neki se nem meddő, se nem kicsi. A kő minden egyes darabja, a sötétlő hegy minden egyes ércszilánkja külön kis világ a számára. A csúcsockért vívott küzdelem maga is betöltheti az ember szívét. Boldognak kell elképzelnünk Sziszüphoszt.”

A világ rendezetlen, hiányzik belőle az észszerűség. Az ember csak az élete végességét tekintheti valóságosnak. Az élet és halál feloldhatatlan ellentmondásban állnak. Camus-t az foglalkoztatja, hogyha a lét véges és értelmetlen, akkor érdemes-e élni?

A válasza az, hogy éppen akkor érdemes élni, ha értelmetlen az ember élete. Az az ember képes értelmes életet élni, aki felismeri az élet-halál ellentmondását, tehát a létezés abszurditását. Aki tudatára ébred ennek, az nem reménykedik, nem foglalkozik a jövővel, csak a jelennel. Az egyetlen helyes magatartás az életben a lázadás, vagyis az élet megélése, még ha értelmetlen is.

Sziszüphosz alakjában Camus az abszurd hőst alkotta meg. Camus Sziszüphoszt Oidipuszhoz hasonlítja, aki a sorsot akarta legyőzni, ám tudtán kívül éppen a sorsnak engedelmessé vált, a sorsot teljesítette be. Abban a pillanatban, élete végén, amikor rádöbben a sorsára, amit minden erőfeszítése ellenére sem kerülhetett el, így szól: "minden jól van".

Kitekintés:

Camus A pestis című regényében túllépett az abszurdon:

„A pestis, amely szándékom szerint több szinten értelmezendő... nyilvánvalóan az európai ellenállási mozgalomról is szól a náciizmus ellen. Ennek bizonyítéka, hogy anélkül, hogy név szerint is szerepelne, mindenki ráismert az ellenségre, Európa összes országában”

„A pestissel azt a léggözt szeretném érzékeltetni, amely mindannyiunkra nehezedett, s a veszélynek és száműzetésnek atmoszféráját, melyben mindannyian élünk. Ugyanakkor ezt az érzést az egész létre kívánom vonatkoztatni.”

Camus feleletet keres a Közöny és a Sziszüphosz mítosza által felvetett problémákra is: milyen viselkedési lehetőségei maradnak az embernek az abszurd világban?

A pestissel az író maga is előrelépést lát saját gondolkodásában: az ember és a világ viszonyát teljesen uraló abszurdum felismerésétől (Sziszüphosz, Közöny, Caligula) eljut az abszurd elleni tiltakozásig.

A Sziszüphosz mítoszában és A közönyben az egyéni lázadás lehetősége áll, ami a sorsvállalásban nyilvánul meg.

A pestisben, ezzel szemben, az emberiséggel szolidaritást vállaló magatartás lehetőségét bizonyítja.

„A pestis kétségkívül az egyéni lázadástól a közösségi harc felismeréséig vezető utat jelenti. Ha van fejlődés a Közönytől A pestisig, az a szolidaritás, a közösség irányában keresendő”. (Camus.)

A történet azért aktuális, mert bármely élethelyzetre kiterjeszthető, amelyben az ember korlátozva, szeretteitől elszakítva érzi magát. A család, létbiztonság, egészség nem magától értetődő javak, hanem kiváltság. Akkor tudunk megbirkózni a hétköznapi és a rendkívüli nehézségekkel, ha ezt szem előtt tartjuk.